

הלכות סבה סימן תרל"ט

ר' ר' כל השנה אם אפשר להיות לו סבה מיוחדת: ג' אכילה בסבה (ט) *בליל יום טוב הראשון (ו) חובה; אפילו אכל (כ) פנינת (ח) [ח] (כא) פת (כב) יצא ידי חובתו; מאן נאילך רשות, רצה לאכל סעודה, סועד בסבה, רצה אינו אוכל (בג) כל שבועה אלא (ט) פרות וקליות חוץ לסבה אוכל, (כד) לרדן אכילת מצה בפסח: הגה *לא יאכל בלילה הראשונה עד שימא (כה) ודאי לילה (כז) בשם א"ח, ויאכל (כו) קדם חצות לילה (מהרי"ו ומהר"ל), ולא יאכל ביום (כז) מנצות נאילך כדי שיאכל בסבה לתאבון (מהר"ל), דומיא (י) דאכילת מצה: ד' *כל שבועת הנמים קורא (יא) ולומר בתוך הסבה.

שערי תשובה

לקמן סימן י"ד ודין שבת צריך לאכל פנינת אף לא פני סבה, ונאילו בבה"ט לקמן: [ח] פת. עבדיט. ועין במח"ב שכתבתי דבריו לעיל פת פסח וסוד פנינת לענין פנינת, ולכן קמ"ב דבלילה הראשונה לא יצא עם פת פנינת, כ"ש. ונקראה הנה אפילו לומר פנינת פנינת אכילת נאילו נאילו חייב לילה הראשונה משהו לה קבע, וא"כ היה לענין פת פנינת וסבה בה קביעות לענין פנינת הנה לילה הראשונה משהו לה קבע, ואפשר לומר דנקרא לענין פת פנינת אלא דבער לה שגורא שאין בו כביצה כהני חייב לילה הראשונה למשהו לה קבע, משא"כ היא שהקביעות מצד הלקח שאינו אכילה אלא אפילו כביצה יותר, ומילא היא מהני חייב סבה דלילה הראשונה למשהו אלא ללחם זה שאין דרך לאכל לחם פנה לקבע, וכ"כ חייב שפאכת קבע על לחם זה דכתיב פנינת לבקבה אף לפי המח"ב, נראה דכתיבוי לפי יצא יצא יצא לילה הראשונה ג"כ, וצ"ע פנה. ועין בקמ"ב פנינת שדעתו להקמיר כדעת (יא) ולומר, ותכל לפי הענין, אם יש לו מנחתה בסבה לומר בסבה.

באור הלכה

סבה ודין פליא מלקא, ע"ש: * בליל יום טוב הראשון חובה. עין משנה ברורה, והוא מברין, וכדי לישב מה שמתקנה כל הפוסקים, ודלא גם בשבת יום טוב חובה לאכל פת וממילא מצוה מן החובה לאכל בסבה, ומאי רבותא דליל זה. ולענין דפנינת לא אכילן קשה זה, הנפקא מנה להא דאיתא לעיל בסימן רפח דאדם כותל להתענות בכל יום ואכילה בשבת הוא צער לו כפסד מלקא, ה"לענין נפן השבת ולא לצער, מה שאין בן בליל א' של סבות דאכילה גופא הוא מצוה עשה כשאר מצוות עשה ולא משום ענין נפן: * ולא יאכל וכו'. והנה קדוש הנה יכול לעשות מבעוד יום קצת על הדין (ורוזה לומר, דישנה כל הכוס בקלום סעודה, והוא רק לדעת השלחן ערוך) דיכול לשהות אפילו רביעית מן חוץ לסבה ולא צריך לרף אפילו כשישב בסבה ויחמוציא תכרתי לישב בסבה יאמר פליגה, אכן פנין דאומר פנה ואחר כך וכו', ממילא צריך לעשות גם הקדוש בלילה ומ"א. ולפי זה בליל שני, לדעת הסוברים דיוכל לומר וכן ואחר כך סבה, יכול לעשות קדוש מבעוד יום קצת ויאמר גס"פן וכו', ודעת הסוברים דלישב בסבה יאמר בלילה ופמ"ו. אכן מלשון הנמ"א דכתב 'בלילה הראשונה', משמע דבלילה שניה מתיר לאכל ביד השמשות משום שהוא מדרבנן, דאין בקיאות בקביעה דורחא, ודומיא דפינה ביד השמשות מקלין פניה פוסקים מטעם זה. ונראה דסבר הפרי"ק דמה שכתב 'בלילה הראשונה' הינו באר"י וכו', והוא הדין לדין בחוד לארץ בלילה שניה (וכעין זה בסימן תעה סעיף ה' עין שם), ומפניה יש לחלק, דהתם עקר פינה בזמנו הוא מדרבנן.

(א) חובה. ונאמר כאן ט"ו ונאמר ט"ו כהג המצות, מה להלן לילה הראשון חובה מאן נאילך רשות. אף כאן לילה הראשון חובה מאן נאילך רשות, ופי' הראשון דצריך וקשים קאי דאל"כ הא חובה כיו"ט לאכל פת וממילא חייב בסבה, ועין תוס' שם ד"ה אי פני אכיל וכו' דף כז ע"א, ועין תוס' בברכות דף מט ע"ב ד"ה אי פני אכיל וכו' דרו"ק: (ב) פת. אע"ג דכשאר ימים שעור אכילה חוץ לסבה בכביצה, אכל ליל ראשון שהוא חובה טפי אפילו לא פני לתיכיל אלא פנינת אסור לאכלו חוצה לה, הלכך יצא בה נמי ידי סבה, טור, וצריך לברך, מ"א, ע"ש. ועין עטרת דקמ"ט סעיף ה' (ג) פרות. הינו בחתימה, אכל כיו"ט ושבת צריך לאכל כוונת פת, אף לא בעי סבה, ע"י סימן תקכ"ט ס"א: (ד) דאכילת. ע"י סימן תע"א, וצמ"א: וצ"ע אם צריך פסחים הרבה וטרח לו להצלותם לסבה, ויש להקמיר.

משנה ברורה

ואין לחיבו לאחר שנודנו עם אשתו שיחזור לסבתו, אלא ישן בביתו עד צמור השתערה: ג' (יט) בליל יום טוב הראשון חובה. רוצה לומר, דבליל יום טוב הראשון מחייב לאכל בסבה (מ"א) ונאילו אם אינו אוכל אלא בנתי, מה שאין כן מליל זה ודל"ה, אפילו בשבת יום טוב דמחייב לאכל פת, אינו מחייב לאכל בסבה אלא אם אוכל יותר מכביצה דהוי אכילת קבע, והטעם דלילה זה חמיר, דגמרינן חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות, מה התם רק לילה הראשונה חובה מאן נאילך רשות, אף הכי נמי לענין סבה: (כ) פנינת. דכיון דגמרינן מחג המצות, (מ"ג) לגמרי גמרינן מנה, מה התם בכוח דגן אף הכא בכוח דגזוז: (כא) פת. ולא (מ"ג) מיני פריגמא, דספקא דאורייתא הוא, וגם לא פת כיוסין אלא פת גמוריה [שע"ת]: (כב) יצא ידי חובתו. דאף על"ג דכשאר הנמים שעור אכילה חוץ לסבה בכביצה, אכל ליל ראשון שהוא חובה טפי, (מ"ד) אפילו לא פני למיכל אלא פנינת אסור לאכלו חוצה לה, (מ"ה) הלכך יצא בה נמי ידי סבה וצריך לברך לישב בסבה על זה; (מ"ו) והינה פשאיין לו יותר, אכל אם יש לו, פודאי מן הפסח שיאכל יותר מכביצה, לצאת גם דעת (מ"ז) הפוסקים דלצאת ידי מצוה עשה פנינת שיאכל שעור המחוב

שער הענין

(מ"א) לא העסקתי פה מה שכתב הט"ז דכנה שהיא חובה אפילו כדו גשמים חייב, והלא אנו רואין שהתקבר לא רצה לקבץ מספרים בענין זה והוא פלגמא דרבנן, דכמה מגדולי ראשונים כרי דמבעור פסח גם בלילה ראשונה, וכן מצד באמרי סודי דדעת מרן לפסד גם בליל א', ודברי המחבר הוא בפשוטו לעניות דעתו, כמו שכתבנו בפנים: (מ"ב) טר"ן: (מ"ג) טרא"ש והגרא"ש בראורו. והגם דירושלמי מצדי לה כזה, אנו נקטינן להקמרא דספקא דאורייתא היא: (מ"ד) ותינו קדם שקלים מצוה אכילה בסבה, אכל לאחר שקלים, הינו כשאר ימי סבה שיכול לאכל בכביצה חוץ לסבה: (מ"ה) פנינת אכילת וכו': (מ"ו) פשוט: (מ"ז) ר"ן: (מ"ח) ולא הוי כמו לענין כשה דאינו יכול לברך על אכילת מצה לאחר חצות, דהוא לא גריצא כשאר ימי: (מ"ט) דשקא עבר זמן חובתו של לילה ראשונה:

הלכות ספח סימן תרל"א

ביאורים ומוספים

וד, וכן הסתפק בזה בספר בית השואבה (דיני ערב סוכות אות ד), והעיר על הצליח (פסחים קח, א) שכתב שאין סוכה דומה למצה בדבר זה, מאידך, דעת הגר"ח מברסק (הליכות הגר"ח עמ' צו) שאין שייך לומר לגבי מצות סוכה שהטעם של מאכל הרשות מבטל את טעמו של המאכל של מצה, כיון שלא נאמר זאת אלא לגבי מצה שהיא בעצמותה מאכל של מצה, ולכך אין לבטל את טעמה, אך לא לגבי סוכה שהמצה בלילה הראשון אינה אכילת פת אלא ישיבה וקביעות בסוכה [על ידי אכילת פת], וכן העיר הגר"ח אויערבך (נשמת אברהם ח"א על סי' זה אות ה), ספר הסוכה פסקים והערות אות יח) על הירד אליהו שעיקר הלימוד ממצה אינו אלא על קיום המצוה על ידי פת, אך לא על הצורך בטעם דגן, והוסף, שהגר"ח בהר"ן הקפיד לאכול את הכוית הראשון דוקא עם דבש או ליפתן, משום חיבוב מצה ושמתח יום טוב, ולפיכך דעתו (הליכות שלמה סוכות פ"ש דבר הלכה אות ז) שמי שרצה לחוש לשיטת הירד אליהו יאכל כוית בלי דבש לאחר שסיים לאכול כוית עם דבש.

[משנ"ב ס"ק נב]

באכילתו הפניח יותר מקדי אכילת פ"ק⁸⁰,

30) ושיעורו לפי מדידת זמניו, כתב בספר שיעורין של תורה (שיעורי המצוות אות ל), שלכתחילה נכון שיאכל את הכוית הראשון בתוך שתי דקות, ועל כל פנים יזהר שלא ישהה באכילת הכוית יותר מארבע דקות, ולענין מידת כדי אכילת פרס, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תעה ס"ק מג).

ולענין דיבור תוך כדי אכילת הכוית הראשון, דעת הגר"ש אלישיב (הגר"מ גרס בשמו, ארבעת המינים כהלכתם הוספות לתשובות גדולי הפוסקים עמ' א) שאין בכך איסור משום הפסק בשיעור כדי אכילת פרס, אלא שיש להקפיד על כך משום שיש למהר באכילת הכוית, שאף שלא נפסק כירושלמי שהיבים לאוכלו כולו בבת אחת, מ"מ יש למהר כפי האפשר, ואף במטה אפרים (סי' תרכה סני"ג) מבואר שמצוה מן המובחר ללעוס ולבלוע את כל הכוית שאוכל בשעת ברכת המוציא בבת אחת.

ומלשון המשנ"ב [שלא כתב להקפיד לאכול בכדי אכילת פרס אלא לגבי הכוית], דקדק הגר"ח פ' שייברג (קובץ המועדים סוכות עמ' תשז) שמי שמחמיר לאכול שיעור של יותר מבביצה בלילה הראשון אינו צריך להקפיד שלא יעבור שיעור כדי אכילת פרס במשך אכילת כל הבביצה, וכן משמע בשע"צ לעיל (סי' תריב ס"ק ה) ששיעור כדי אכילת פרס נאמר רק על כוית ולא על יותר מזה מלבד לענין יום הכיפורים, ושלא כדברי המטה אפרים (שם) שכתב שיש להקפיד אף על שיעור יותר מבביצה שלא יעבור שיעור כדי אכילת פרס [וראה שיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות מא, א, עמ' תמט]. וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (סי' ד"ה בביצה).

[שע"צ ס"ק מז]

שכול ללכל קביצה חוץ לפ"ה⁸¹.

31) היינו לבאורה שלא בתוך אותה סעודה, שאילו בתוך אותה סעודה נראה שאסור, כפי שכתבו בשו"ת שואל ומשיב (רביעאה ח"ג סי' יא) ובשו"ת בנין שלמה (ח"א סי' מא) שמי שאכל בסוכה יותר מבביצה [בשאר ימי החג] ונכנס לביתו, אסור לו להמשיך לאכול בביתו אף פחות מכשיעור, מפני שאכילה זו נחשבת כהמשך לאכילה שהתחיל בה, וכחלק מאכילת קבע, והייבט בסוכה, וכן מבואר במאירי (סוכה נו, א ד"ה אמר). וכן מבואר המשך במילואים עמוד 71

[משנ"ב ס"ק יח]

אָלָא יִשְׁן בְּבֵיתוֹ עַד עֲמֻדַת הַשָּׁחַר⁸².

25) ואם כבר קם ממוטתו, מבואר בשע"צ להלן (ס"ק עז) לגבי הדין לחזור לישון בסוכה לאחר שנכנס לביתו כשירדו גשמים, שאם אינו לבוש בבגדיו אך אינו שוכב במטתו, הפמ"ג כתב שאינו חייב לחזור לסוכה, והבכורי יעקב הסתפק בדבר [יש לעיין אם הוא הדין בעניננו].

[משנ"ב ס"ק יט]

לְאָכַל בְּפָקְהָ⁸³ וכו', אָף הָכִי נִפְי לְעֵנֵן סָקָה⁸⁴.

26) ואף שהאכילה בשבת ויום טוב היא השובה מחמת שהיא מחויבת, ומדוע אם כן אינה מתחייבת בסוכה אף בכזית [וכן העיר השפת אמת (סוכה נו, א), וראה לעיל (ס"ק טז)], כתב הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה סוכות פ"ט דבר הלכה אות ו) שכיון שאין חשיבות האכילה שייכת לסוכה אלא רק לשבת ויום טוב, אין היא חשובה בלפי הסוכה להתחייב בה אף בכזית.

27) ואם לא כיוון בליל יום טוב הראשון באכילת הכוית הראשון לשם קיום מצות סוכה, כתב בביה"ל לעיל (סי' ס ס"ד ד"ה ו"א) שלדעת השר"ע (סי' תעה ס"ד) יצא בדיעבד [שאף שלהלכה מצוות צריכות כוונה, מימ בעיניו אכילה הכוונה אינה מעבדת משום שנדנה באכילה, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תעה ס"ק לד) בביאור הרב], ולדעת הבי"ח (שם) לא יצא [וראה משנ"ב בסי' תעה שם].

והכוונה שיש לכונן באכילת הכוית בלילה הראשון, כתב החיד"א (מורה באצבע סי' ט דין רצ) שצריך לכונן בפירוש אף על מצות אכילה בסוכה בליל ראשון [הגלמרת מדיקש ממצה] מלבד הכוונה הכללית של מצות ישיבת סוכה בכל ימי החג, וכן מבואר במטה אפרים (סי' תרכה סני"ג), וכן דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם ס"א).

[משנ"ב ס"ק כ]

אָף הָקָא בְּכִזִּיתָ דְּבִינָא⁸⁵.

28) ושיעורו לפי מדידת זמניו, כתב בספר שיעורין של תורה (שיעורי המצוות אות ב) שהוא כשיעור שני שליש מביצה בינונית של זמניו עם קליפתה, ולענין מידת השיעורים, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תפו ס"ק א).

[משנ"ב ס"ק כא]

וְגַם לֹא פֶת פִּסְיָן אָלָא פֶת גְּמֹרָה⁸⁶.

29) ואף שלענין לצאת ידי חובת אכילת מצה בטרוקנין, שדינו כפת הבאה בכיסנין, כתב לעיל (סי' תטא ס"ק ט) שיוצא ידי חובה, ואם כן לבאורה כמו כן היה אפשר לצאת בפת הבאה בכיסנין בסוכה, הנלמדת ממצה, תירץ הגר"ש אויערבך (שש"כ פ"ד הע' קלא) שכיסנין אינם ממש כלחם אלא סוג אחר של לחם, מה שאין כן טרוקנין שהוא ממש כלחם, ורק שאין רגילים לקבוע עליו סעודה, ובפסח הוא נחשב כמצה מפני שהוא לחם עוני [וראה קהלות יעקב (ברכות סי' בה) מה שכתב בזה].

ולענין פת גמורה שעשויה ממי פירות, כתב הפמ"ג (אי"א ס"ק טו ומשב"ז סוף סי' תרמג) שאין לצאת בה ידי חובה בלילה הראשון, מפני שיש לעשותה באופן שהיה שייך לצאת בה ידי מצות מצה, כיון שהמקור למצוה זו הוא מגזירה שיהי ממצה, אכן המשנ"ב לא העתיק הידוש זה [וראה להלן].

והאם יש להקפיד שלא לאכול את הכוית ראשון עם דבש, בשו"ת יד אליהו (פסקים סי' כג אות א) כתב שאין לאוכלו עם דבש, מפני שטעמו מבטל את טעם הפת, וכשם שלענין מצה יש הקפדה על

מילואים הלכות סבה סימן תרל"ב המשך מעמוד 208

טובה מבעוד יום) מחמת הלימוד ממצה, ואף שיש לחלק בדין זה בין מצות מצה לסוכה, כפי שהעיר הגרי"ה מבריסק (דברי יחזקאל סי' מה אות ה) שמצה אין שייך לאוכלה לפני הלילה מפני שמצותה אינה אלא בלילה, ואין דין תוספת יום טוב יכול להפוך את היום ללילה, מה שאין כן סוכה שמצותה שייכת גם ביום (אם מחייב עצמו כגון שאוכל פת), שאין טעם שזמן תוספת יום טוב לא יחשב כיום טוב עצמו לענין זה, ויצא בו ידי מצות סוכה נורק שיקפיד לאכול אחר כך כוונת בלילה, כדי לקיים את הדין אכילה בלילה הראשון שנלמד בגדרה שזה ממצה]. תירץ הדברי יחזקאל (שם) שהרמ"א כאן חשש לשיטת התוס' (כתובות מו, א) שדין תוספת יום טוב אינו מחשיב את הזמן הזה כיום טוב לגבי כל דני היום טוב, אלא רק לגבי איטור עשית מלאכה.

בשערי צדק לעיל (סי' כט) שכן שאף לשתות בתוך סעודה אסור מחוץ לסוכה.

[משנ"ב סי' כג]

ובדיעבד דיי בכ"זת"כ.

ש) וכן כתב לעיל (סי' רצ"א סי' ב) שנכון להחמיר לכתחילה לאכול יותר מכביצה אם אפשר לו, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב סי' כה]

ודקנא דאכילת מצה פלילי-פסח⁸³.

83) ומבאר ברובי המשניב להלן ובביה"ל (ד"ה ולא), שאף ברכת 'לישב בסוכה' אין לו לברך מבעוד יום (דהיינו שאין נוהגת כלל מצות

הלכות סבה סימן תרמ"ג תרמ"ד המשך מעמוד 220

[משנ"ב סי' ד]

שְׁחֻלּוּק קְרַבְנֵיהוּ מִיּוֹם שְׁלֹשְׁמִינִי.

5) אמנם, לעיל (סי' שצ סי' ז) כתב טעם אחר לכך שבפסח לא אומרים את ההלל, כיון שביום השביעי טבעו המצרים, ואמר הקב"ה מעשי יד טובעים בים ואתם אומרים שירה, וכיון שביום השביעי לא אומרים הלל שלם, לכן לא אומרים גם כל חול המועד, כדי שלא יהיו ימים אלו עדיפים על היום השביעי. הדקשה המהרש"א (ברכות ט, ב ד"ה בפסלות) שהטעם שהזכור כאן הוא מהמג' בערכין (י, ב) ולמה הביאו האחרונים את הטעם של המדרש.

[משנ"ב סי' ה]

הַפְּנֵינִי לְבָרֵךְ 'לְקִדּוֹת הַהִלָּלוֹת'.

6) ובדיעבד אם בירך 'לגמור' את ההלל, כתב לעיל (סי' תפח סי' א) שיצא ידי חובה, וראה ע"ז מה שכתבנו שם.

[משנ"ב סי' ו]

בְּאֶמְצַע הַהִלָּלוֹת וכו', בין מזמור למזמור לְבָרֵךְ⁸⁴.

7) וכן אם היה לו לולב לפני הלל ונטלו אך שכח לברך עליו, כתב הגרי"ה קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה שפ"א) שלכאורה יכול לברך עליו בין הפרקים, וכן משמע בחיי אדם (כלל קמ"א סי"א) שכתב שכל זמן שעדיין צריך לנענע על הלולב נחשב לעובר לעשייתו ויכול לברך, אלא שהסתפק אם נזכר אחרי ההלל קודם שהחזיק עם הלולב האם עדיין יכול לברך, וכתב שמהתוס' (סוכה לט, א ד"ה אבל) משמע שיכול לברך.

ואם לאחר שברך על ההלל וקדם שהתחיל לאומרו נזכר ששכח לברך על הלולב, כתב הארצות חיים (ספינקא, סי' תרנ"א סי' טו) שיואמר תחילה פרק אחד ואחר כך יברך על הלולב, אכן הגרי"ש אלשיך (הגרי"מ גרוס בשמו, תל תלפיות אלול תשרי סי' נו) הורה לענין אם שכח לברך על הלולב ברכת 'שהחיינו', שיכול לברך אף לפני שיתחיל לומר את ההלל [וראה בה"ע הבאדן].

8) וגם ברכת 'שהחיינו', כתב האי"א (בוטשאטש, מהר"ר סי' תרנ"א סי"א) שיכול לברך בין הפרקים, וכן הורה הגרי"ש אירערבך (הליכות שלמה תפלה פט"ז סי"ח), והוסיף (שם דבר הלכה אות י') שאף אם כבר נענע את הלולב קודם ההלל, יכול לברך 'שהחיינו' באמצע ההלל, כיון שגם הנענעים שבאמצע ההלל הם מעיקר המצוה.

לעשות את שניהם, אבל כשיש טיבה שצריך להמתין למצוה היותר תדירה אינו יכול לעשותה עכשיו ואת המצוה האחרת יכול לעשות עכשיו, יש לו לעשות עכשיו את המצוה האחרת ואף שאינה תדירה, ולכן כיון שאינו יכול להתפלל בביתו שהרי צריך להתפלל בצבור, יכול להקדים ולברך על הלולב שאינו תדיר קודם התפילה אף שהיא תדירה, וכן ביאר הגרי"ח קניבסקי (ארבעת המינים כהלכתם פי"ז הע' 33) וכן כתב בשו"ת משנה הלכות (חט"ו סי' קצ"ו), ובענין זה ביאר הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק פסח עמ' שכ"ו) על פי מה שכתב הפמ"ג (סי' כה אי"א סי' ד) שאם אין רוצה לעשות את שניהם מיד לא שייך לומר שהתדיר קודם, וכן כתב במשניב לעיל (סי' כה סי' ז) לענין הקדמת תפילין לציצית, שאם אין התדיר לפניו אין צריך להמתין לתדיר, וראה עוד מה שביאר הגרי"ח קניבסקי (אילת השחר על התורה ויקרא כג, ו) ובאילת השחר זבחים צ"א, א) ובספר שלמי תורה (סוכות עמ' תפ"ה) מה שהביא בזה, וראה עוד מה שכתבנו לקמן (סי' תרנ"א סי' לד).

[משנ"ב סי' ג]

כָּל שְׂבָעָה אֵלֶיךָ שְׁנֵינֵינוּ⁸⁵, וכשצ"ע נטילה ד'קנ"א.

3) והוסיף בשערי צדק לקמן (סי' תרס"ב סי' ד), שהפמ"ג (שם משניב סי' א) חולק שכתב שדוקא אם עדיין לא נטל את הלולב יכול לברך שהחיינו גם ביום אחר, אבל אם נטלו ולא בירך שהחיינו, יותר לא יכול לברך, וזוהו בשערי צדק את דבריו וכתב שיכול לברך שהחיינו אף שכבר נטלו ביום אחר ולא בירך עדיין שהחיינו, והרעת תורה (סי' א) כתב שהפמ"ג סותר את עצמו, שאף שבסי' תרס"ב כתב שאינו יכול לברך, כאן (אי"א סי' א) כתב שיכול לברך, וראה עוד מה שכתבנו בשערי צדק שם.

ואף שלענין ברכת שהחיינו על מאכל, כתב המשניב לעיל (סי' רכה סי' יג) שאם לא בירך על האכילה הראשונה לא יברך על האכילה השנייה, ביאר בשערי צדק (סי' תרס"ב שם) שלענין לולב כיון שהלילה אינו זמן נטילה, כל יום נחשב כמצוה בפני עצמה, וסיים בצ"ע.

4) ובדיעבד אם בירך שהחיינו בשעה שאגד את הלולב, כתב בשערי צדק לקמן (סי' תרנ"א סי' ל) שיצא ידי חובה, ולא יחזור לברך בשעה שנטלו, ואם יטול אחר כך לולב אחר, הסתפק הברורי יעקב (סי' תרס"ב סי' ב) אם יחזור ויברך עליו שהחיינו, והגר"ש אירערבך (הליכות שלמה סוכות פ"א סי"א) הורה שלא יחזור לברך שהחיינו.

הלכות ספק סתם

קרא הגולה

1 משנה שם

(כה) וכשמבין ומדקדק במה שיקרא (וילמד, יכול ללמד) חוץ לספק כדי שתהא דעתו (כט) מלשבת עליו. המתפלל, (יב) (ל) רצה מתפלל בספק או חוץ לספק: ה' (לא) יירדו (יג) (יג) גשמים, (לב) הרי זה נכנס לתוך הבית. מאימתי מתר לפנות, משנדרו לתוך הספק (לג) טפות שאם יפלו לתוך התבשיל יפסל, אפלו תבשיל (לד) של פול. הגה ואפלו אין תבשיל לפניו (כמ"ג הג"א). ימי שאינו בקי בנה השעור, ושער אם ירדו כל-כך גשמים לבית אם היה יצא, יצא מספתו גם-כן (א"ו הג"א פ"ה היטן וטרמי פ"ב ט"מ"ו ומהר"ל). וכל זה דוקא בשאר ימים או לילות של סבות, (לה) אכל לילה (יד) הראשונה צריך לאכל בנות בספק אף אם גשמים יורדין (ט"ו הר"ן והרא"ש),

באר היטב

מ"א, ובלבוש סימן תרמ קצ"ח ד משמע דאין צריך להעלותם לשם, כמו גבי פרים, וכן משמע שם בשו"ע דאין צריך לילך לסתת חסרו לאכל טהאי טעמא: (כ"ג) רצה. אם יש לו מנוחה שם, ואם יש ביהכ"נ בעירו, הולך לביהכ"נ, ביתו, והבדלה, דוקא בספק, ט"ז: (יג) גשמים וכו'. כשם שמבין מפני הגשמים כך מבין מפני השער ומתבשיל, הג"א. אפלו אין האדם מצטער בכך אלא שהמאכל מתקלקל בכך וה"ה אם העת קודם שהמאכלים השמנים נקשרים לפניו, אוכל כל סעודתו בבית, וכ"ש אם מצטער מפני העצה, כ"ח ולבוש, ע"י סימן תרמ ט"ג: (יד) הראשונה, ובליל ב' א"צ לאכל בנות בספק אם ירדו גשמים, דבקיאים בקביעת דתקא וא"צ לאכל בספק בשממטער.

שערי תשובה

הר"ם שהביא הרא"ש דתמיר בפירות אי קבע עליה, ע"ש: (יג) גשמים, עב"ה"ס. וכתב בשב"י ח"ג ס"פ מה שארע בק"ק מין בשעת הפג ששני ימים קדם התג ירדו גשמים עד שנתמלא הספק במים ונודו שיה לבדי שיה, גם עלילה ירדו קצת גשמים דמינו נהלא דבטר סטנא, ויש נצו למתמן עם הסעודה עד ה'ה"ה, ויש שרצו לדחוק עצמם לאכל בספק אף שירדו טפים הרבה מ"מ רצו לעשות פליעה בראשם להציל מן הגשמים, והשיב לא ידעתי איך מלאם לקם לעשות כן להקטנם יותר שתקמיה ד"ל להמיר דתקרות ותרית מפה שמקצא בש"ס יפסקים ראשונים ותרונים, אף שבלקוטי סמ"ל הזכיר קצת מהמרא ז"ל להקטין עד ה'ה"ה אף בתשובה סמ"ל סימן קמ"א קמ"ב לא ראיתי לכתובי נ"הגים כך כו', והתשובה עקר כו', וכן עקר מלתא בטעמא, דאם ימתן עם אכילת ב"ב החולים והקטנים אין לך קניעת שמחת י"ט יותר מהו, וכן כל הפוסקים לא הזכירו המתנה זו לענות קניעת אף שירדו טפים הרבה, כדאי לא שפיר עבדי כדאיא בירושלמי בה"דא כל הטהור כו' נקרא הדין, וכ"כ הגמ"ר וכן בש"ע וכן פסקוהו סימן קצ"א, על הנביטה דרבי נעם ואיך בסול שמחת י"ט, וכ"כ בספר ח"י סימן תע"ב, ועוד, פ"ן דבש"ס ב"פ זה לעד שפוטג פ"ב ושפוטג על פניו, ואם יחזיר למו בע"כ יבטל עליו יותר פ"ן שמסוב ועושה נגד רצונו בודאי נקרא חסיד שוקה הדין, אלא העקר במקור בש"ע והקטנה הפוסקים לקח ראשונה

משנה ברורה

צריך לחזור עד שיגמרו סעודתו אפלו פסקו הגשמים. וכתב בבב"רי יעקב, דאם אפשר לתקן בלא טרח גדול שלא יקראו המאכלים, בגזן שנייתם על קצרה שמים חמים בתוכה, צריך לתקן ואינו פטור על-ידי-כך מספק: (לב) הרי זה וכו'. ואם מנשב (סא) הרוח לתוך הספק ועל-ידי-זה נזשרים קיסמים מן הספק לתוך המאכל, אם הוא איסטיניס שאנינא דעפה, יכול לצאת חוץ לספק: (לג) טפות וכו'. ומכל מקום אם אינם יורדין למקום שיושב שם, צריך לאכל בספק בעוד שצוין אינם יורדים עליו ועל שלחנו, ואפשר דאפלו ברפת לישב בספק: (כ"ד) לכו לכו (בבב"רי יעקב, עין שם שמיא קצת ראיה לזה ממנה"ל, ונראה דאם הוא איסטיניס ומצטער בזה יכול לצאת, ועל-כ"ל-פנים לא יברח): (לד) של פול. שזה המין (סב) מתקלקל במהרה על-ידי מעוט מים: (לה) אכל לילה וכו'. דאף שהוא מצטער מתמת הגשם וכל מצטער פטור מספק, סבינא לה להרמ"א בדעת הפוסקים דסוכרין דבליה ראשונה אף מצטער ח"ב, ושקום, דבין דגמרינן 'חמשה עשר' 'חמשה עשר' מחג המצות, לגמרי גמרינן, מה התם בכל גזני ח"ב אף בסבות פ"ל⁴¹. ודע, דיש עוד (סג) מגדולי הראשונים דסבינא להו דגזרה שנה זו לאי להכי אתיא, ואין לחלק בין לילה הראשונה לשאר ימים, ועל-כ"פ הכריעו (סד) כמה אחרונים, דאף דמח"ב לאכל בספק מתמת ספק, ברפת לישב בספק' לא יברח, דספק ברכות להקל. (סה) עוד כתבו, דראוי

שער הציור

(נב) רש"י: (ג) מנרא-אברהם, וקצין זה כתב בפרישה, דעקשו בן-מנו שרב בני-בית אינם בספק כל ימים כי אם בשעת אכילה, צריך ללמד אפלו דבר ציור בספק: (נד) עין בגזן אברהם: (נז) חמ"אדם גשם אלהי נה: (נח) ב"ח ומגן אברהם: (נח) ט"ז. ומזה נלמד דאין האנשים שרגילין לשת"ע על השנה בבית-הקנסת יכולין לשמע בספות גמ"ן בבית-הקנסת: (נח) פוסקים: (נח) וכל-שכן אם האדם בעצמו מצטער ספ"י העצה דמטר לצאת מספק: (ס) ומכל מקום בעוד שלא התחיל לאכל מאכלים הנקשרים, כגון שאובל פת להמוציא יותר טכניעה, צריך לאכל בספק דוקא, ולא יצא טעסכה על סוף המאכלים הנקשרים שאיכל אחר-כך⁴² [בכורי יעקב]: (סא) גמ"א, וישקטע דאם לא הרי אנינא דעפה אסור, ולא מקרי מצטער בזה כמה שצ"ע להמיר מן המאכל, ולא אבין השעם, ואולי תלי הדבר לפי גשירת הקיסמין, דאם נזשרים הרבה ועל-ידי-זה נפלים על ראשו או לתוך המאכל ומתקלקל המאכל, הוא דמי למשחטת הפקעה, ושם בעב"ד רוב יסף לא הו' קל-כך באופן זה ועל-כ"פ לא התר אלא משום דאנינא דעפה: (סב) רש"י והרמב"ם בפרוש המשנה ותירושי ריטב"א ואור זרוע, ואף שראיתי בכל-יב' שפירש בהפוך, לא השתמתי נגד כל המי ברכות: (סג) ורש"י ותרומות ותוספות בפרק ג' שאכלו, ועין בהר"א שכתב שהעקר הוא פ"ן, וכן ראיתי במאמר-מדעי שרב הפוסקים סוכרים נתינו: (סד) פרי-קדשים ודברים חסידים וצ"ח ב"הד מאיר ורמ"אדם: (סה) חמ"אדם ובבב"רי-יעקב, וס"ח מהא דפסק חמ"אדם בס"מ רפט שמתין עד מצות לילה אויל יביאו לו לקדוש:

